

okumak gibisi yok

Sözlü Edebiyatı Keşfetmek İster misiniz?

Kartal alaycı bir ses tonuyla okumaya başladı: “Günlerden bir gün Keloğlan çölde su aramaya gider, bir kuyu bulur, kuyuya iner. Kuyunun içinde bir kapı görür. Kapıyı açar, yemyeşil bir yere gelir. Bu yerin ortasında bir köşk, köşkün içinde de çok güzel bir kız vardır. Bu kız bir şehzadenin nişanlısıdır. Peri kızları tarafından kaçırılmış ve buraya hapsedilmiştir. Keloğlan kızı kurtarır!..” Kartal okumayı bıraktı. “Saçma değil mi bu şimdi?” dedi. “Yok kuyu varmış, yok kuyunun içinde bir köşk varmış! Olacak iş mi?” Kitap kulübünde sözlü edebiyat tartışılıyordu ve anlaşılan hararet yükseliyordu. Ayşe “Dur bakalım! Masallar kültürel mirasımızın bir parçasıdır. Yüzlerce yıldan beri anlatıla anlatıla günümüze kadar gelmişler. Bu geleneğin hâlâ devam etmesi inanılmaz, değil mi? Düşünsene, şu Altay Destanı’ndaki Köğüdey Mergen’in pamuk yeleli gök boz atı gibi bir atımız olsa iyi olmaz mı?”

Sözlü Edebiyat Nedir?

Masallar, destanlar, halk öyküleri, fabllar sözlü edebiyatı oluşturur. Sözlü edebiyat bir toplumun değerlerini, inançlarını, geleneklerini, bireyler arasındaki ilişkileri, kısaca kültürünü yansıtır. Genellikle öykünün ön planında bir insan ya da hayvan kahramanın serüvenli yolculuğuna, arka plandaysa iyilik ve kötülüğün çarpışmasına tanık oluruz.

Sözlü Edebiyatın Kendine Özgü Dili

Sözlü edebiyatın en önemli özelliklerinden biri dilinin şiirsel olmasıdır. Biliyorsunuz tekerlemelerin, tekrarların, uyakların olduğu sözler daha çok aklımızda kalır. Akılda kalıcılığı sayesinde bu öyküler kuşaktan kuşağa sözlü bir şekilde aktarılabilir. Ayrıca anlatıcıların dinleyicileri etkileme ve ilgisini canlı tutma istekleri ve becerileri de zaman içinde sözlü edebiyata bir zenginlik sağlar. Ünlü Altay Destanı Maaday Kara’da atların tasvir edildiği şu bölüme bakın. Atları tasvir etmek için kullanılan sözcüklerin altını çiziniz.

*Yedi benzer koyu kırlar
Ön ayaklarıyla eşiniyor,
Arka ayaklarıyla coşuyordu.
Doksan iki düğümlü kuyrukları
Topuklarına dolanıyordu,
Yelelerinin yetmiş örüğü
Dizlerinden aşağıya sarkıyordu.
Benzer iki makas kulakları
Semadaki beyaz bulutları
Oraya buraya savuruyordu.
Tutulmuş aya benzeyen
İki benzer kara gözleriyle
Her tarafa bakıyorlardı.*

Sözlü Edebiyatta Doğa Üstü Güçler

İnsanoğlu doğadan etkilenmiştir. Bu etkileniş sözlü edebiyatta hayal gücü zenginliği olarak ortaya çıkar. Öykülerde uçan atlar, ejderhalar, peri kızları vardır. Korkunç yeraltı kentleri, mücevher kaplı vadiler anlatılır. Gerçeküstü bir dünya resmedilir. Bu dünyada hayvanlar konuşabilir, insanlar hayvana, hayvanlar insana dönüşebilir. Tıpkı aşağıdaki Japon masalında olduğu gibi. Bu masal ne anlatıyor sizce?

“Bir zamanlar bir köyde kimsesiz yaşlı bir çift yaşarmış. Zar zor geçiniyorlarmış. Soğuk bir kış gününde yaşlı adam kasabaya odun satmaya giderken yolda kapana yakalanmış bir turna görmüş ve onu kurtarıp serbest bırakmış. Aynı gece yaşlı adam eve geldiğinde hava kötüleşmiş. Geceyarısı kapıları çalınmış. Kapıyı açmışlar, karşılarında güzeller güzeli bir kız. Meğer kızcağız uzak bir akrabasına giderken yolunu kaybetmiş. Yaşlı çift kızı hemen buyur etmişler. Kötü hava koşullarından dolayı kız onların evinde kalmış bir süre. Bu arada birbirlerine alışmışlar. Öyle alışmışlar ki, kız bir süre daha onların yanında kalmayı teklif edince yaşlı çift çok sevinmiş. Böylece kız onlara yardım etmeye başlamış. Bir gün ben dokumacıyım, kasabadan yün alırsanız çok güzel kumaşlar dokurum demiş. Yaşlı adam kızın dediğini yapmış yün almış. Kız yünleri almış, bir odaya girmiş ve yaşlı çifte demiş ki, ben kumaş dokurken sakın odaya girmeyin. Üç gün çalışmış kız, hiç dışarı çıkmamış, yemek bile yememiş. Sonunda odadan çıktığında elinde çok güzel bir kumaş varmış. Yaşlı adam bunu pazara götürüp çok yüksek bir fiyata satmış. Kıza yine yün almış. Kız yine odaya kapanıp bu kez daha güzel bir kumaş dokumuş. Yaşlı adam bu kumaşı daha yüksek bir fiyata satmış. Kız üçüncü kumaşı dokurken yaşlı çift meraklarına yenik düşmüş ve dayanamayıp kızın çalıştığı odanın kapısını açmışlar. Bir de ne görsünler, kız değil bir turna kanatlarından da tüyler koparıp kumaş dokuyor. Yaşlı adam o zaman anlamış bu kızın kurtardığı turna olduğunu ama turna sırrı ortaya çıkınca uçmuş gitmiş. Yaşlı çift çok pişman olmuş ama yapacak bir şey yokmuş.”

Tuğba Can
Çizim: Gökse Karaca